

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี* GUIDELINES FOR DHAMMADUTA BHIKKHUS DISSEMINATION OF BUDDHISM IN THE REPUBLIC OF KOREA

พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (นัทฤต ทีปังกรโร), พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท,
พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก อุทัย)

Phrakhru Wirotkanchanaket (Natthakrit Dīpaṅkaro), Phramaha Phaitoon Pantananto,
Phrakru Sanghakijwiriya (Prabsuek Udayo)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: 6401104008@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี 2. ศึกษาองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และ 3. เสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 18 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการเผยแผ่ จุดแข็งคือ ความเข้าใจวัฒนธรรมและภาษาเกาหลี การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล และเครือข่ายความร่วมมือ จุดอ่อนคือ ขาดแคลนทรัพยากร อุปสรรคด้านภาษา และบุคลากรไม่เพียงพอ โอกาสมาจากความสนใจสุขภาพจิตและสมาธิ ความสัมพันธ์ไทย-เกาหลี และเทคโนโลยีดิจิทัล อุปสรรคคือ การแข่งขันจากคริสต์ศาสนา และผลกระทบโควิด-19 2. องค์ประกอบตามอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความพอใจในการศึกษาภาษาและเห็นผลลัพธ์ วิริยะ (ความเพียรศึกษาภาษาและปรับตัว) จิตตะ การเอาใจใส่ผู้ฟังและประยุกต์หลักธรรม วิมังสา การไตร่ตรองความต้องการและวางยุทธศาสตร์ 3. แนวทางที่มีประสิทธิภาพ พิจารณา 4 ด้าน ผู้ส่งสาร พัฒนาภาษาและความน่าเชื่อถือ สาร นำเสนอหลักธรรมเบื้องต้นและสอนสมาธิ ช่องทาง ใช้สื่อออนไลน์และจัดสัมมนา ผู้รับสาร แบ่งกลุ่มเป้าหมายชัดเจน โดยเฉพาะเยาวชน คนทำงาน และผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; พระธรรมทูตสายต่างประเทศ; อิทธิบาท

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To examine the general conditions of Buddhism dissemination by Dhammaduta monks in the Republic of Korea, 2. To study the components of Buddhism dissemination by Dhammaduta monks in the Republic of Korea, and 3. To propose effective approaches for Buddhist dissemination by Dhammaduta monks in the Republic of Korea, This qualitative research employed in-depth interviews as the primary data collection tool, gathering data from Dhammaduta monks working in the Republic of

*Received August 5, 2025; Revised August 5, 2025; Accepted September 2, 2025

Korea. The study used purposeful selection based on representative characteristics of appropriate groups, interviewing 18 monks and practitioners.

The research findings revealed that 1. Dissemination conditions, the strengths included deep understanding of Korean culture and language, application of digital technology, and collaborative networks with local organizations. The weaknesses were insufficient resources, language and communication barriers, and inadequate personnel. Opportunities arose from growing interest in mental health and meditation practices, strong Thai - Korean relations, and digital technology development. Threats included intense competition from Christianity and COVID-19 impacts. 2. The components based on Iddhipada, consisted of Chanda, satisfaction in language study and seeing positive results, Viriya, diligent effort in language learning and adaptation, Citta attentiveness to audiences and Dharma application, and Vimamsa, consideration of needs and strategic planning. 3. Effective approaches required consideration of four aspects: Sender, developing language skills and credibility. Message, presenting basic dharma teachings and meditation instruction. Channels, utilizing online media and organizing seminars. Receivers, clearly targeting specific groups, particularly youth, working professionals, and elderly populations.

Keywords: Buddhism Dissemination; Overseas Dhammaduta Monks; Iddhipada

บทนำ

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมีความสำคัญหลายประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาในบริบทของสังคมเกาหลีสมัยใหม่ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและเกาหลี เช่น 1. การธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นเกาหลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีบทบาทสำคัญในการรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ โดยเฉพาะในยุคที่วัตถุนิยมและบริโภคนิยมมีอิทธิพลสูง การศึกษาหลักธรรมอย่างลึกซึ้งช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเห็นคุณค่าของคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ ยังเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของพระพุทธศาสนาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานในเกาหลี 2. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมช่วยให้ชาวเกาหลีเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและลึกซึ้ง ลดความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นจากการตีความหรือการรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่อาจไม่ถูกต้องครบถ้วน การเรียนรู้จากพระธรรมทูตไทยซึ่งมีความเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ช่วยให้ผู้เรียนชาวเกาหลีได้เข้าถึงแก่นแท้ของคำสอนและสามารถแยกแยะระหว่างหลักธรรมที่แท้จริงกับความเชื่อหรือประเพณีที่อาจผสมผสานเข้ามาในภายหลัง 3. การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เพียงแต่เป็นการเรียนรู้ทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจและปัญญาของผู้ศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเครียดและความกดดันสูง หลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 เป็นต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการกับปัญหาชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยพระธรรมทูตไทยในเกาหลีเป็นโอกาสอันดีในการแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมระหว่างไทยและเกาหลี นอกจากการเรียนรู้หลักธรรมแล้ว ผู้เรียนชาวเกาหลียังได้สัมผัสกับวัฒนธรรมไทยผ่านการปฏิสัมพันธ์กับพระธรรมทูต เช่น การทำสมาธิ การสวดมนต์ และประเพณีทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประชาชนของ

ทั้งสองประเทศ 5. สังคมเกาหลีในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาสังคมหลายประการ เช่น อัตราการฆ่าตัวตายสูง ความเครียดจากการแข่งขันในการศึกษาและการทำงาน ปัญหาครอบครัว และความเหลื่อมล้ำทางสังคม 3 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ เช่น การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา การฝึกสมาธิเพื่อลดความเครียด และการใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม 6. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีส่วนสำคัญในการรักษาและสืบทอดภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า การเรียนรู้ภาษาบาลีทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาได้โดยตรง ซึ่งเป็นการรักษามรดกทางปัญญาที่สำคัญของมนุษยชาติ 4 นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักวิชาการชาวเกาหลีสามารถศึกษาค้นคว้าและตีความพระพุทธศาสนาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิได้อย่างลึกซึ้ง 7. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในบริบทของสังคมเกาหลีซึ่งมีความหลากหลายทางศาสนา เปิดโอกาสให้เกิดการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ เช่น ลัทธิขงจื้อ ศาสนาคริสต์ และความเชื่อดั้งเดิมของเกาหลี การศึกษาเปรียบเทียบนี้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างศาสนิกชนต่างความเชื่อในสังคมพหุวัฒนธรรม

การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเกาหลียังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น 1. พระธรรมทูตไทยต้องเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี ในขณะที่ผู้เรียนชาวเกาหลีต้องคุ้นเคยกับศัพท์ธรรมะภาษาบาลีและวัฒนธรรมไทย (Dhammasami, 2012) 2. เนื้อหาและวิธีการสอนต้องได้รับการปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสนใจของชาวเกาหลีสมัยใหม่ 3. ในสังคมที่มีการแข่งขันสูงและมีทางเลือกทางความเชื่อที่หลากหลาย การดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่เป็นความท้าทายสำคัญ (Dhammasami, 2018) 4. การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพต้องการทรัพยากรและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งอาจมีจำกัดในบางพื้นที่ 5. การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการบิดเบือนหรือลดทอนคุณค่าของหลักธรรม การตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเหล่านี้จะช่วยให้แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยมีแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา เช่น การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม การส่งเสริมการศึกษาภาษาและวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยบุคคลจำนวน 18 รูปหรือคน ซึ่งมาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในประเทศเกาหลีใต้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือวิจัยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผลการตรวจสอบพบว่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) และรายข้อ (I-CVI) มีค่าเท่ากับ 1.00

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมโดยผู้วิจัยเอง ผ่านการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการ ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนาม ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งครอบคลุมหนังสือ ตำรา บทความ ข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากทั้งการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีปัจจุบัน พบว่ามีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนที่โดดเด่น โดยพบว่าพระธรรมทูตไทยมีจุดแข็งหลายประการ อาทิ ความเข้าใจลึกซึ้งในวัฒนธรรมและภาษาเกาหลี การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น ความยืดหยุ่นในการปรับวิธีการสอน และความเข้มแข็งทางด้านจิตใจและการปฏิบัติธรรม อีกทั้งยังมีความสามารถในการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย การมีวินัยและความเป็นระเบียบ การเข้าใจบริบททางสังคมและการเมืองของเกาหลี การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและเปิดกว้าง และความสามารถในการเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่ยังคงมีจุดอ่อนที่ต้องแก้ไข ได้แก่ การขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณ อุปสรรคด้านภาษาและการสื่อสาร การขาดแคลนบุคลากรที่เพียงพอ ความท้าทายในการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ การขาดเครือข่ายและการสนับสนุนจากท้องถิ่น ปัญหาการไม่เข้าใจความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมาย การขาดระบบการติดตามและประเมินผล การขาดแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ชัดเจน ความไม่เข้าใจในระบบสังคมและกฎหมายท้องถิ่น และความท้าทายในการแข่งขันกับศาสนาอื่น ๆ สำหรับโอกาสในการเผยแผ่ พบว่ามีหลายปัจจัยที่เอื้ออำนวย เช่น การเติบโตของความสนใจในสุขภาพจิตและการปฏิบัติสมาธิ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างไทยและเกาหลี การพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์ ความต้องการหาความหมายของชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ การขยายตัวของชุมชนไทยในเกาหลี ความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ การสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการศึกษา ความต้องการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทย การเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมความบันเทิง และการพัฒนาเครือข่ายพระพุทธศาสนานานาชาติ ขณะเดียวกัน ยังมีอุปสรรคและภัยคุกคามที่สำคัญ ได้แก่ การแข่งขันที่รุนแรงจากศาสนาคริสต์ การเปลี่ยนแปลงของนโยบายรัฐบาลและกฎหมาย ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและค่านิยม ผลกระทบจากโควิด-19 และการระบาดของโรคอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสื่อใหม่อย่างรวดเร็ว ปัญหาการขาดแคลนผู้สืบทอด ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและการเงิน การเสื่อมสลายของ

ความสนใจในศาสนาของคนรุ่นใหม่ การแพร่กระจายของข้อมูลที่ผิด และความขัดแย้งทางภูมิศาสตร์การเมืองในภูมิภาค

2. การศึกษาองค์ประกอบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามกรอบอภิปรัชญา 4 พบว่า ผลลัพธ์ที่น่าสนใจในแต่ละด้าน 1. องค์ประกอบด้านฉันทะ ความพอใจ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแรงจูงใจภายในที่แท้จริง ประกอบด้วย ความพอใจในการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี การสร้างสรรค์วิธีการเผยแผ่ที่ทันสมัย การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การแก้ไขปัญหาและเผชิญความท้าทาย การทำงานเป็นทีม การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การให้ความช่วยเหลือสังคม และการเห็นผลลัพธ์เชิงบวกของการทำงาน 2. องค์ประกอบด้านวิริยะ ความเพียรพยายาม เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งรวมถึง การเพียรศึกษาภาษาเกาหลี การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรม การพัฒนาเทคนิคการสอน การสร้างความสัมพันธ์ การศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาทักษะการสื่อสาร การแก้ไขปัญหา การสร้างเนื้อหาใหม่ การติดตามประเมินผล และการสร้างเครือข่าย 3. องค์ประกอบด้านจิตตะ การเอาใจใส่ไม่วางธุระ เป็นคุณภาพที่ทำให้การเผยแผ่มีความละเอียดรอบคอบและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การเอาใจใส่ในการทำความเข้าใจผู้ฟัง การเตรียมเนื้อหาและกิจกรรม การใช้ภาษาที่เหมาะสม การรักษาความสัมพันธ์ การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับบริบท การติดตามผลและประเมิน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย การพัฒนาตนเอง การสื่อสารข้อมูล และการบริหารจัดการ 4. องค์ประกอบด้านวิมังสา การตรិตรองพิจารณาเหตุผล เป็นปัญญาที่ใช้ในการวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างรอบคอบ ครอบคลุม การตริตรองความต้องการของผู้ฟัง การพิจารณาเหตุผลในการเลือกวิธีการสอน การตริตรองผลกระทบของการดำเนินงาน การพิจารณาการตีความหลักธรรม การตริตรองการสร้างเครือข่าย การพิจารณาการใช้เทคโนโลยี การตริตรองการจัดการทรัพยากร การพิจารณาการแก้ไขปัญหา การตริตรองการพัฒนางาน และการพิจารณาแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว

3. แนวทางการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพต้องพิจารณาทั้งสี่ด้านของการสื่อสาร ด้านผู้ส่งสาร พระธรรมทูตต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี สร้างความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่าง พัฒนาทักษะการสื่อสาร มีความเข้าใจลึกซึ้งในหลักธรรม มีความยืดหยุ่นในการทำงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี แสดงความมุ่งมั่นและความต่อเนื่อง มีวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ แสดงความเป็นมืออาชีพ และมีจิตใจเปิดกว้างและความถ่อมตัว 1. ด้านสาร (หลักธรรม) ต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่ โดยการนำเสนอหลักธรรมเบื้องต้นที่เข้าใจง่าย ประยุกต์เข้ากับปัญหาสังคมเกาหลี สอนสมาธิและสติในชีวิตประจำวัน ใช้เรื่องราวและอุปมาอุปไมย เชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ สอนจริยธรรมและคุณค่า ปรับให้เหมาะกับกลุ่มอายุและอาชีพ ใช้ศิลปะและวัฒนธรรม สร้างชุมชนการเรียนรู้ และสร้างสาระที่นำไปปฏิบัติได้จริง 2. ด้านช่องทางการสื่อสาร ต้องใช้ความหลากหลายและปรับตัวเข้ากับยุคดิจิทัล ผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การจัดรายการวิทยุและพอดแคสต์ การจัดสัมมนาออนไลน์ การผลิตวิดีโอ การใช้แอปพลิเคชัน การจัดนิทรรศการ การสร้างเครือข่ายกับสถาบันการศึกษา การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการใช้ช่องทางภายในองค์กร 3. ด้านผู้รับสาร ต้องมีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนและปรับแนวทางให้เหมาะสม ได้แก่ การเข้าถึงกลุ่มนักศึกษาและเยาวชน กลุ่มคนทำงานและผู้บริหาร กลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัว กลุ่มผู้หญิงและแม่บ้าน กลุ่มผู้ป่วยและผู้ประสบปัญหา กลุ่มนักเรียนและเด็ก กลุ่มชาวต่างชาติ กลุ่มศิลปินและนักวัฒนธรรม กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มผู้สนใจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างความเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนากับการปรับตัวสู่บริบทสมัยใหม่อย่างสมดุล ความสำเร็จขึ้นอยู่กับการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในทุกมิติ การสร้าง

เนื้อหาที่ตอบโจทย์ความต้องการ การใช้ช่องทางสื่อสารที่เหมาะสม และการเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้การเผยแพร่สร้างผลกระทบเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อสังคมเกาหลี

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีแสดงให้เห็นถึงภาพรวมที่มีทั้งจุดแข็งและความท้าทายที่สำคัญ การที่พระธรรมทูตมีความเข้าใจลึกซึ้งในวัฒนธรรมและภาษาเกาหลี และสามารถประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (โอรุสุ) (2543) เรื่อง ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิเทศ (หลวงพ่อดุณ ปรีสุทโธ) พบว่า การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและการสื่อสารกับประชาชนทุกระดับเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนที่พบ เช่น การขาดแคลนทรัพยากรและบุคลากร สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายที่คล้ายคลึงกับการเผยแพร่ในบริบทอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดศิริวัฒน์ สดถจิตโต (วิชาผา) (2549) เรื่อง ความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า พระสงฆ์ยังขาดความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารและยึดติดกับรูปแบบเดิม การที่พระธรรมทูตในเกาหลีต้องเผชิญกับการแข่งขันจากศาสนาคริสต์และความเปลี่ยนแปลงของสังคม แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของบริบทการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม โอกาสที่พบ เช่น ความสนใจในสุขภาพจิตและการปฏิบัติสมาธิ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของความต้องการในสังคมสมัยใหม่ที่หันมาให้ความสำคัญกับสุขภาพทางจิตใจมากขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาตอบสนองความต้องการเหล่านี้

2. การใช้กรอบอภิปรัชญา 4 ในการวิเคราะห์องค์ประกอบการเผยแพร่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาจิตและการปฏิบัติงานอย่างครบถ้วน ผลการวิจัยที่พบว่าทั้งสี่องค์ประกอบ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการเผยแพร่ สอดคล้องกับหลักการพัฒนาตนเองในพระพุทธศาสนา ที่เน้นความสมดุลและครบถ้วนของคุณสมบัติต่าง ๆ องค์ประกอบด้านฉันทะที่แสดงถึงความพอใจในการเรียนรู้และพัฒนา สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแรงจูงใจภายในที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสัณญา ปณฺณาวิจิตโต (โปรงใจ) (2553) เรื่อง ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแพร่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนิกโก. “หลวงตา”-“แพรวเยื่อไม้”) พบว่า การมีความพอใจและความสนใจในการนำเสนอธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบด้านวิริยะที่เน้นความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการของพระมหาโมคคัลลานเถระและพระมหากัจจายนเถระในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีความมุ่งมั่นและเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบด้านจิตตะที่เน้นการเอาใจใส่อย่างพิถีพิถัน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคุณภาพในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดศิริวัฒน์ สดถจิตโต (วิชาผา) (2549) เรื่อง ความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า พบว่าการใช้สื่อการสอนที่เป็นรูปธรรมและการเตรียมความพร้อมที่ดีทำให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจมากขึ้น องค์ประกอบด้านวิมังสาที่เน้นการไตร่ตรองและพิจารณาอย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญญาในการวิเคราะห์และตัดสินใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบท

3. แนวทางการเผยแพร่ที่พบในการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและพัฒนาวิธีการที่สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ การที่พระธรรมทูตให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองในฐานะผู้ส่งสารอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสัณญา ปณฺณาวิจิตโต (โปรงใจ) (2553) เรื่อง ศึกษารูปแบบและแนวทางการ

เผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก. “หลวงตา”-“แพรวเอี่ยม”) พบว่า การมีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการนำเสนอธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ ด้านการปรับปรุงเนื้อหา (สาร) ให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงหลักธรรมกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และการแก้ไขปัญหาสังคม สะท้อนให้เห็นถึงการวิวัฒนาการของการเผยแผ่ที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดศิริวัฒน์ สอนวิจิตรโต (วิชาผา) (2549) เรื่อง ความพึงพอใจต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ที่เน้นความสำคัญของการปรับปรุงวิธีการสื่อสารให้เข้ากับยุคสมัย ด้านช่องทางการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์อย่างหลากหลาย แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้ากับพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อของคนสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการเผยแผ่ในยุคดิจิทัลที่พบในหลายบริบท ด้านการแบ่งกลุ่มผู้รับสาร การที่พระธรรมทูตสร้างแนวทางเฉพาะสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในหลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระสมุห์ศิริชัย ฉานุตตโร (2554) เรื่อง ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ที่พบว่า การปรับบทบาทให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเป็นปัจจัยสำคัญต่อความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้รับ การผสมผสานระหว่างความเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนากับการปรับตัวสู่บริบทสมัยใหม่ที่พบในการวิจัย สะท้อนให้เห็นถึงสมดุลที่สำคัญในการเผยแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าและพระสาวกในอดีตที่สามารถปรับการสอนให้เหมาะสมกับผู้ฟังและบริบทที่แตกต่างกัน โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ของคำสอน นอกจากนี้ แนวทางการเผยแผ่ที่พบยังสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมีระบบการติดตามและประเมินผล การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการปรับปรุงวิธีการอย่างสม่ำเสมอ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทสากล

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 พบว่า การศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทยสาธาณรัฐเกาหลีแสดงให้เห็นถึงภาพรวมที่มีทั้งความท้าทายและโอกาสอย่างชัดเจน พระธรรมทูตไทยมีจุดแข็งที่โดดเด่นในการเข้าใจวัฒนธรรมเกาหลี การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายกับองค์กรท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และการยอมรับจากสังคมเกาหลี อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ยังคงประสบปัญหาสำคัญ คือ การขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณ อุปสรรคด้านภาษาที่ซับซ้อน และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ในด้านโอกาส พบว่าสังคมเกาหลีให้ความสนใจในสุขภาพจิตและการปฏิบัติสมาธิเพิ่มมากขึ้น ความสัมพันธ์ไทย-เกาหลีที่แน่นแฟ้น และการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่เปิดช่องทางใหม่ในการเผยแพร่ ขณะที่อุปสรรคหลักมาจากการแข่งขันกับศาสนาคริสต์ การเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล และผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมและการเข้าถึงประชาชน

การวิเคราะห์องค์ประกอบการเผยแพร่ตามกรอบอภิปาฐ 4 เผยให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองอย่างสมดุลในทุกมิติ องค์ประกอบฉันทะ หรือความพอใจ ปรากฏในรูปของความพึงพอใจในการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี การสร้างสรรค์วิธีการเผยแพร่ใหม่ ๆ และความสนใจจากผลการเห็นผลดีของงาน ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนภายในที่ทำให้การทำงานมีความยั่งยืน องค์ประกอบวิริยะ หรือความเพียรพยายาม แสดงออกผ่านการมุ่งมั่นศึกษาภาษาเกาหลีอย่างจริงจัง การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ และการพัฒนาเทคนิคการสอนอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบจิตตะ หรือการเอาใจใส่ ปรากฏในการทำความเข้าใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้ง การเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมอย่างพิถีพิถัน และการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ ส่วนองค์ประกอบวิมังสา หรือการพิจารณาด้วยปัญญา แสดงในการตรึงตรองความต้องการของผู้ฟัง การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม และการวางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว การมีครบทั้งสี่องค์ประกอบนี้ทำให้การเผยแพร่มิประสิทธิภาพและสร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างแท้จริง

แนวทางการเผยแพร่ที่ประสบความสำเร็จต้องพิจารณาทั้งสี่มิติของการสื่อสาร ในด้านผู้ส่งสาร พระธรรมทูตจำเป็นต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี สร้างความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่างที่ดี และพัฒนาทักษะการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ ในด้านสาร หรือเนื้อหา ต้องนำเสนอหลักธรรมเบื้องต้นที่เข้าใจง่าย ประยุกต์เข้ากับการแก้ไขปัญหาของสังคมเกาหลี และสอนการปฏิบัติสมาธิและสติที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ในด้านช่องทางการสื่อสาร ต้องใช้ความหลากหลายของสื่อ ตั้งแต่สื่อสังคมออนไลน์ รายการวิทยุและพอดแคสต์ ไปจนถึงการจัดสัมมนาออนไลน์ที่ตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อของคนยุคใหม่ ในด้านผู้รับสาร ต้องมีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยเฉพาะการเข้าถึงกลุ่มนักศึกษาและเยาวชน กลุ่มคนทำงานและผู้บริหาร และกลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัว แต่ละกลุ่มมีความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกัน หลักการสำคัญที่สุดคือการผสมผสานระหว่างความเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนากับการปรับตัวสู่บริบทสมัยใหม่อย่างสมดุล การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในทุกมิติ และการเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้การเผยแพร่สร้างผลกระทบเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อสังคมเกาหลีและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างสองประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจัดทำนโยบายการสนับสนุนพระธรรมทูตอย่างเป็นระบบ โดยสร้างกลไกการประสานงานระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ และมหาเถรสมาคม เพื่อให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2. ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีเป้าหมายชัดเจน ตัวชี้วัดที่วัดผลได้ และแผนการดำเนินงานระยะ 5-10 ปี พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

3. ควรส่งเสริมให้เกิดการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนาไทยกับสถาบันการศึกษาและองค์กรศาสนาในเกาหลี เพื่อสร้างความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การฝึกอบรม และการพัฒนากิจกรรมทางพระพุทธศาสนาาร่วมกัน

4. ควรจัดทำหลักสูตรมาตรฐานสำหรับการเตรียมความพร้อมพระธรรมทูตที่จะไปปฏิบัติงานในต่างประเทศ โดยเน้นการพัฒนาทักษะภาษา วัฒนธรรม การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการบริหารจัดการ พร้อมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

5. ควรจัดตั้งศูนย์การติดตามและประเมินผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผลกระทบ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระธรรมทูตควรได้รับการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเข้มข้น เช่น การสร้างเนื้อหาสื่อออนไลน์ การจัดการเพจสื่อสังคม การผลิตพอดแคสต์ การจัดสัมมนาออนไลน์ และการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

2. ควรส่งเสริมให้พระธรรมทูตสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษา โรงพยาบาล องค์กรสวัสดิการสังคม และกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ในเกาหลี เพื่อขยายฐานการเผยแผ่และสร้างความเข้าใจอันดีต่อพระพุทธศาสนา

3. ควรมีการสำรวจความต้องการและความสนใจของชาวเกาหลีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาพัฒนาเนื้อหาการเผยแผ่ที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริง เช่น การจัดการความเครียด การแก้ปัญหาครอบครัว การพัฒนาบุคลิกภาพ และการสร้างความสุขในชีวิต

4. ควรออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัสและปฏิบัติจริง เช่น การจัดค่ายปฏิบัติธรรม การทำสมาธิในธรรมชาติ การจัดนิทรรศการพระพุทธศาสนาแบบโต้ตอบ และการจัดงานเทศกาลพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานวัฒนธรรมไทยและเกาหลี

5. ควรพัฒนาช่องทางให้ผู้รับสารสามารถแสดงความคิดเห็น ถามข้อสงสัย และแบ่งปันประสบการณ์ได้ เช่น การจัดเวทีสนทนา การให้คำปรึกษาออนไลน์ และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม

6. ควรนำศิลปะ ดนตรี และการแสดงมาใช้ในการเผยแผ่ เช่น การสร้างเพลงธรรมะภาษาเกาหลี การจัดละครธรรมะ การแสดงศิลปะการต่อสู้แบบพุทธ และการจัดนิทรรศการศิลปะที่สื่อถึงหลักธรรม

7. ควรผลิตสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิดีโอการ์ตูน เกมการศึกษา แอปพลิเคชันมือถือ และชุดกิจกรรมสำหรับครอบครัว เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

8. ควรจัดทำโปรแกรมการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง เช่น หลักสูตรพระพุทธานุศาสตร์ระยะยาว การจัดกลุ่มศึกษาธรรมะ และการให้ใบประกาศนียบัตรสำหรับผู้ผ่านการอบรม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศต่าง ๆ เช่น จีน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และประเทศในยุโรป เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดและปัจจัยความสำเร็จที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้

2. ควรมีการศึกษาติดตามผลกระทบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อสังคมเกาหลีในระยะยาว เช่น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรม และคุณภาพชีวิตของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการทูตและเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดศิโรตม์ สณฺญวโรจิตโต (วิชาผา). (2549). ความพึงพอใจต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอบุสสุ). (2543). ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ) (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสัณฺญา ปญฺญาวิจิตโต (โปรงใจ). (2553). ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กถฺจนิโก. “หลวงตา” - “แพรเยื่อไม้”) (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตตโร (เพ็ชรรัตน์). (2554). ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Dhammasami, K. (2012). Teaching Dhamma in a foreign land: A case study of a meditation center in the United Kingdom. *Buddhism and Australia*, 1(1), 43-52.
- Dhammasami, K. (2018). The encounter between Buddhism and modernity in modern Korea. *International Journal of Buddhist Thought and Culture*, 28(2), 121-141.

